

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ และที่มาของการวิจัย

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2544 - 2549) นั้นประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับหมู่บ้านและชุมชนเมืองไปอย่างมากทีเดียว โดยที่รัฐบาลได้พยายามที่จะพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมชนบทและหมู่บ้านต่างๆ ให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทางด้านการคมนาคม ไฟฟ้า การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาเผยแพร่ และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้ชาวบ้านมีโอกาสติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น และส่งผลไปสู่การปรับตัวในการดำรงชีวิตของชาวบ้านในด้านต่างๆ หรือกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมขึ้นในสังคมชนบท จากการพิจารณาถึงผลของการปฏิบัติงานพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 9 ฉบับ ที่ผ่านมานั้น การพัฒนาของรัฐในบางชุมชนสามารถทำได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาแต่บางชุมชนทำได้ไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา ตรงกันข้ามกับก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาชนบทตามมา (สมคิด พรหมจ้อย, 2542, หน้า 121)

ชุมชนบ้านกง เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2437 โดยมีนายอำเภอคนแรกชื่อ พระกงไกรลาส จนถึงปัจจุบันชุมชนบ้านกงมีอายุ 107 ปี ซึ่งผลของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาในขณะนี้ ก็คือ การล่มสลายของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม ทั้งในด้านโครงสร้างทางกายภาพและโครงสร้างทางสังคม ในด้านกายภาพ นั้น ได้แก่ การก่อสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาทำลายสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่ยังเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน อย่างเช่น การสร้างถนนผ่านชุมชนให้รถบรรทุก รถสิบล้อ วิ่งเข้าไปได้ การถมหนองน้ำและลำธารที่ผู้คนเคยใช้ประโยชน์จากน้ำ เป็นการทำลายอาชีพประมงโดยทางอ้อม แล้วสร้างอาคารทำการทำการค้าธุรกิจเข้ามาแทนที่ หรือการสร้างบ้านสรรจัดสรรขึ้นในบริเวณชุมชนเดิมที่แตกต่างไปจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น เพื่อให้คนกลุ่มใหม่เข้ามาอยู่หลายๆ แห่งทีเดียวที่เกิดโรงงานขึ้นในพื้นที่ของตำบลหรือหมู่บ้านแต่เดิม แล้วมีการสร้างถนนห้องแถวที่หักคนเป็นจำนวนมากที่ในไม่ช้าร้านค้า โรงแรมม่านรูด ร้านอาหาร สถานที่เล่นสันทนาการ และสถานที่หย่อนใจอื่นๆ อีกมากมาย ทำ

ให้เกิดความไม่เป็นระเบียบขึ้น เกิดมลภาวะเช่น จากกองขยะ น้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติเน่าเสียเป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้กับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่มีมาแต่เดิม เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมนั่นคือ การเข้ากันไม่ได้ระหว่างกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มาแต่เดิม ทำให้ต่างฝ่ายต่างอยู่และไม่รู้จักกัน ในขณะที่เดียวกันผู้คนที่อยู่ในชุมชนแต่เดิมก็อาจโยกย้ายชายที่ และเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะปรับสภาพกับสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ได้ ยิ่งในบางแห่งที่มีการสร้างเขื่อนชลประทานและอ่างเก็บน้ำด้วยแล้ว ก็ถึงกับมีการเวนคืนที่ดินทำให้ชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมโยกย้ายออกไปตามยถากรรม (เอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, หน้า 10)

ผลของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากฉบับที่ 1 - 9 ที่ผ่านมามีโอกาสกล่าวได้ว่าทำให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาชนบทอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะรัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ มากมาย เช่น การสร้างถนนใน พ.ศ.2503 เชื่อมโยงเมืองกับชนบท เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าจากภาคเหนือลงไปสู่จุดศูนย์กลางคือกรุงเทพมหานครเป็นหลัก ในระยะเริ่มแรกถนนส่วนใหญ่จะมีสภาพเป็นดินลูกรังอัดแน่นสีแดง แล้วก็ค่อยๆ เพิ่มเป็นถนนลาดยางและในปัจจุบันจะเป็นถนนลาดยางสลับกับถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งการก่อสร้างถนนในภาคเหนือก็จะดำเนินถึงงบประมาณที่ได้รับเป็นหลักในการก่อสร้างถนนแต่ละสาย เกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองออกมาตามเส้นทางของถนนสายหลัก เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนชนบทเปลี่ยนแปลงไป แล้วรับเอาวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนเมืองมาถือปฏิบัติแทนตามการกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลในสมัยนั้น ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าวทำให้หมู่บ้านที่เดิมเคยมีสภาพความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self Sufficient Economic) (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2546, หน้า 3) กลายมาเป็นหมู่บ้านที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า (Market Economy) ต้องเข้าไปผูกพันกับตลาดระดับประเทศและระดับโลกมากขึ้น แม้ถนนจะช่วยให้ชาวชนบทสามารถเดินทางไปมาที่ต่างๆ ทำการขายผลผลิตได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น มีตลาดการค้ากว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งเทคโนโลยี ความคิดใหม่ๆ และสินค้าต่างๆ มากมายก็เข้ามาพร้อมกับถนน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันก็คือการดูถูกถิ่นทรัพยากรชนบทเพื่อประโยชน์ของเมืองมีมากขึ้น และชาวบ้านเองเริ่มตระหนักในความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทมากขึ้น นอกจากนั้นยังมีโครงการพัฒนาชนบทเพิ่มมากเท่าไร ปริมาณเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องเข้าไปปฏิบัติงานมีเพิ่มมากขึ้น อำนาจของรัฐแพร่กระจายเข้าสู่ชนบทกว้างขวางขึ้น ขณะเดียวกันสำนักและความรู้สึกเป็นอิสระและต้องพึ่งพาตัวเองของชาวบ้านก็มีน้อยลง ซึ่งทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งผลทางบวกและด้านลบควบคู่กันไป ผลทางบวกคือ รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการขายผลผลิตและแรงงาน มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น แต่ด้านลบคือ รายจ่ายที่สูงขึ้น การอพยพแรงงานเข้าสู่ตัวเมืองย่าน

ธุรกิจ การละทิ้งถิ่นฐาน และวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ตึงามหลายอย่าง คนแก่และเด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่ในชุมชนตลอดจนละทิ้งภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งมีคุณค่าไปอย่างน่าเสียดาย

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกง เพราะเป็นชุมชนหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย ในอดีตชุมชนบ้านกงเป็นย่านเศรษฐกิจการค้าที่รุ่งเรืองของกลุ่มน้ำยม มีทรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งน้ำมันดิบ เป็นย่านคมนาคมขนส่งสินค้าและการเดินทางรวมทั้งเป็นตลาดปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดของภาคเหนือตอนล่าง ในอดีตแม่น้ำยมในบริเวณชุมชนบ้านกงจะไม่แห้งเหมือนในปัจจุบันนี้ ประชาชนชุมชนบ้านกงร้อยละ 90 ประกอบอาชีพประมงน้ำจืด ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนบ้านกงอยู่ได้อย่างสบายโดยไม่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน แต่ปัจจุบันอาชีพประมงน้ำจืดไม่ได้เป็นอาชีพหลักของคนบ้านกงอีกต่อไปแล้ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำของแม่น้ำยมในฤดูแล้งซึ่งลดน้อยลงทุกปี ประกอบกับจำนวนของปลาน้ำจืดก็ลดน้อยลงซึ่งตรงกันข้ามกับจำนวนประชากรของชุมชนบ้านกงที่เพิ่มมากขึ้น และมีความต้องการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น มีการอพยพแรงงานสูง ทรัพยากรถูกทำลายไปมาก และพื้นดินไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต รวมทั้งเป็นชุมชนที่ยังไม่มีการศึกษาวิจัยในด้านพัฒนาการเศรษฐกิจ โดยผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านกง และในสภาวะที่ประเทศมีการพัฒนาเช่นนี้ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจของหมู่บ้านหรือไม่ ปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเหล่านั้นเป็นมาอย่างไร ตลอดจนผลการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ส่งผลต่อบ้านกงนั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกงตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกงก่อนปีพุทธศักราช 2504
2. สภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกงหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504 – 2550)

3. การปรับตัวทางเศรษฐกิจของคนชุมชนบ้านกง

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัย แก่ผู้ที่มีความสนใจในด้านพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชน เช่น นักการศึกษาได้จัดหลักสูตรท้องถิ่น และนักพัฒนา นโยบายข้อมูลได้ทราบข้อมูลท้องถิ่นและพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกศึกษาพัฒนาการด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โดยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาจากข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนบ้านกง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โดยแบ่งกลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลดังนี้

1. ผู้นำหมู่บ้าน
2. ผู้นำแบบเป็นทางการ
3. ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ
4. ประชาชนชาวบ้าน
5. พระภิกษุ
6. ชาวบ้าน

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาพัฒนาการเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกง ได้แก่ การศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ปีพุทธศักราช 2504 ศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านกงหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ปีพุทธศักราช 2504 – 2550 และการปรับตัวทางเศรษฐกิจของคนชุมชนบ้านกง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ชุมชน หมายถึง กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจที่ประสานกันในวงแคบกว่า ชุมชนหมายถึงเขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสังสรรค์ใกล้ชิดดีกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า โดยมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ต้นกำเนิดเดิมของชาติและศาสนา ซึ่งมีความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมกันเข้าเป็นกลุ่ม

2. ชุมชนบ้านกง หมายถึง กลุ่มคนที่มีความเชื่อวัฒนธรรม แบบแผนการปฏิบัติที่เหมือนกัน มีการประกอบอาชีพที่ผูกพันและมีความสัมพันธ์กัน โดยมาอยู่รวมกันมีการประกอบอาชีพที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมตัวกันตั้งรกรากอยู่บริเวณนี้เป็นระยะเวลากว่า 107 ปีแล้ว

3. พัฒนาการทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาระบบการผลิต การขยายตัวด้านการผลิต การกระจายผลผลิตที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า โดยใช้ระบบเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นแบบในการศึกษาครั้งนี้

4. การพัฒนาระบบการผลิต หมายถึง จากการผลิตแบบพอยังชีพ (Sub- Sistence) ผลิตเพื่ออยู่เพื่อกินเองภายในครัวเรือน ไม่ได้ผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนหรือเพื่อการค้าขาย มาเป็นการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยเพิ่มผลผลิต โดยจากการใช้แรงงานคนสัตว์มาสู่การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่แทน เช่น รถแทรกเตอร์ไถนาแทนคนและสัตว์

5. การขยายตัวด้านการผลิต หมายถึง จากการผลิตแต่เพียงส่วนน้อยในอดีต แต่ปัจจุบันกลับต้องมีการเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นตามความต้องการของตลาดและจำนวนคนที่เพิ่มมากขึ้น การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนจำนวนมากที่เพิ่มมากขึ้น การผลิตจึงต้องเพิ่มมากขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร

6. การกระจายผลผลิต หมายถึง การที่ผลผลิตมีเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องมีตลาดเอาไว้รองรับสินค้าที่เพิ่มจำนวนขึ้น จากการที่ขายในชุมชนเพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีตนั้นคงจะอยู่ไม่ได้ ชุมชนจึงรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้นเพื่อต้อนรับพ่อค้าคนกลางเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่คนภายในชุมชนขายของได้ราคาที่เหมาะสมและเป็นธรรม ในขณะเดียวกันสินค้าก็มีการกระจายไปในท้องถิ่นต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม